

Bogovi bijahu osudili Sizifa da bez prestanka kotrlja jednu stijenu do vrha neke planine, odakle se ona vraćala zbog svoje težine. Mislili su, donekle s pravom, da nema strašnije kazne od beskorisna i beznadna rada.

Ako je vjerovati Homeru, Sizif bijaše najmudriji i najrazboritiji među smrtnicima. Prema nekom drugom predanju, međutim, on naginjaše razbojništvu. Ja tu ne vidim proturječnosti. Razlikuju se mišljenja o motivima koji su mu priskrbili da bude beskoristan radnik pakla. Spočitava mu se, prije svega, neka nesmotrenost prema bogovima. Oдавao je njihove tajne. Eginu, Azopovu kćer, ugrabio je Jupiter. Otac se začudi s njezina nestanka i izjada se Sizifu. On, koji je znao za otmicu, ponudi Azopu da ga o tome uputi, pod uvjetom da on dade vodu korintskoj utvrdi. Nebeskim munjama pretpostavio je blagoslov vode. Stoga je bio osuđen u paklu. Homer nam također kazuje da Sizif bijaše okovao Smrt. Pluton nije mogao podnijeti da njegovo carstvo ostane pustim i gluhim. On uputi boga rata da izbavi Smrt iz ruku njezina pobjednika.

Priča se još da je Sizif pred smrt htio nerazborito iskušati ljubav vlastite žene. Naredi joj da njegovo tijelo baci bez pokopa nasred javnoga trga. Sizif se iznova nađe u paklu. I tamo, razgnjevljen poslušnošću koja je tako suprotna ljudskoj ljubavi, on od Plutona iskamči dopuštenje da se iznova vrati na zemlju da bi kaznio svoju ženu. No kada je iznova ugledao lice ovoga svijeta, okusio vodu i sunce,

toplo kamenje i more, nije se više želio vratiti u paklenu tminu. Pozivi, srdžbe i opomene ne pomogloše ništa. Još mnogo godina živio je on na krivulji zaljeva, blistava mora i osmijeha zemlje. Potrebna bijaše presuda bogova. Merkur dođe da uhvati drznika za vrat i, odvajajući ga od njegovih naslada, vrati ga silom u pakao, gdje njegova stijena već bijaše spremna.

Već smo shvatili da je Sizif apsurdni junak. On je to koliko po svojim strastima toliko i po svojoj mucu. Njegov prezir prema bogovima, njegova mržnja spram smrti i strast za životom stajali su ga te neizrecive kazne gdje se cijelo biće ulaže a da ništa ne privede kraju. To je cijena koju valja platiti za ovozemaljske strasti. Ništa nam se ne kaže o Sizifu u paklu. Mitovi su stvoreni da ih mašta oživljava. U ovom se može vidjeti samo sav napor jednog tijela napregnutog da podigne golemi kamen, da ga kotrlja i dogura uz stoput prevaljenu strminu; vidi se zgrčeno lice, obraz prislonjen uz kamen, podmetnuto rame koje prima masu pokrivenu glinom, noga koja ga zaustavlja i, iznova, samo ruke, posve ljudska sigurnost dviju ruku punih zemlje. Na samom svršetku toga teškog napora, određenog prostorom bez neba i vremenom bez dubine, cilj je postignut. Tada Sizif promatra kamen kako se za nekoliko trenutaka spušta prema tom nižem svijetu, odakle ga opet valja uzgurati do vrha. On iznova silazi u podnožje.

Baš za vrijeme toga povratka, toga odmora, zanima me Sizif. Lice koje se muči u neposrednoj blizini kamena već je i samo kamen! Vidim toga čovjeka kako iznova silazi tromim ali ravnomjernim korakom prema mucu kojoj neće znati svršetka. Taj čas koji je kao predah i koji se također pouzdano vraća poput njegove patnje, taj čas je čas svijesti. U svakom tom trenutku, kad napušta vrh i spušta se malo-pomalo prema skloništima bogova, nadmoćniji je od svoje sudbine. Jači je od svoje stijene.

Ako je taj mit tragičan, to je stoga što je njegov junak svjestan. Gdje bi bila njegova muka kad bi ga na svakom koraku podržavala nada u uspjeh? Današnji radnik radi svakog dana u životu na istim zadaćama, i ta je sudbina jednako apsurdna. Ali je tragična samo u rijetkim trenucima kad postaje svjestan. Sizif, proleter bogova, nemoćan i ogorčen, poznaje cijelu širinu svoga jadnog položaja: silazeći misli na nj. Pronicljivost koja mu mora donijeti muku, istodobno dovršava i njegovu pobjedu. Nema sudbine koja se ne natkriljuje prezirom.

Ako za ponekih dana silazak protječe u bolu, može također proteći i u radosti. Nije na odmet ta riječ. Zamisljam Sizifa kako se vraća svojoj stijeni, i bol je u začetku. Kad se zemne slike odveć snažno vraćaju u sjećanje, kada zov sreće postane odveć silan, tada se u ljudskome srcu budi tuga: to je pobjeda stijene, to je stijena sama. Odveć je teško nositi golemu nesreću. To su naše getsemanske noći. No, moćne istine propadaju netom se spoznaju. Tako se i Edip najprije pokorava sudbini ne poznavajući je. Od trena kad doznaje, počinje njegova tragedija. Ali u istom hipu, slijep i očajan, spoznaje da je jedina sveza što ga spaja sa svijetom — svježa ruka mlade djevojke. Odzvanja tada neka neumjerena riječ: »Unatoč tolikim kušnjama, moja poodmakla dob i veličina moje duše nukaju me da procijenim kako je sve dobro.« Sofoklov Edip, kao i Kirilov Dostojevskog, pruža nam tako formulu apsurdne pobjede. Antička mudrost veže se s modernim heroizmom.

Apsurd se ne može otkriti a da se ne osjeti poticaj za pisanje priručnika o sreći. »Eh, što, zar tako uskim stazama...?« No, samo je jedan svijet. Sreća i apsurd dva su djeteta jedne te iste zemlje. Oni su neraskidivi. Pogrešno bi bilo kazati da se sreća nužno rađa iz apsurdnog otkrića. Dogada se, također, da se osjećaj apsurda rađa iz sreće. »Držim da je sve dobro«, veli Edip, i svete su te riječi. One

odzvanjaju u surovu i ograničenu čovjekovu svijetu. One poučavaju da sve nije iscrpljeno i da nije bilo iscrpljeno. One izgone iz ovoga svijeta boga koji je ušao u nj s nezadovoljstvom i sklonošću za beskorisne patnje. One stvaraju od sudbine ljudski posao koji se mora urediti među ljudima.

Tu je sva Sizifova tiha radost. Pripada mu njegova sudba. Njegova je stijena posve njegova stvar. Tako apsurdni čovjek, kad razmišlja o svojoj mucij — ušutkuje sve kumire. U svijetu iznenada vraćenu njegovoj šutnji podiže se tisuću sitnih zadivljenih zemnih glasova. Nesvjesni i tajnoviti pozivi, pozivi upućeni od svih lica, nužno su naličje i cijena pobjede. Nema sunca bez sjene i valja upoznati noć. Apsurdni čovjek veli »da«, i njegov napor bit će neprekidan. Postoji li osobna sudba, nema nadmoćnije sudbe ili bar postoji samo jedna koju on drži kobnom i dostojnom prezira. Glede ostaloga, on zna da je gospodar vlastita života. U tom istančanom trenu, kada se čovjek obazire na vlastiti život, Sizif, vraćajući se svojoj stijeni, razmišlja o slijedu nevezanih poslova što postaju njegovom sudbom, sudbom koju je stvorio baš on, ujedinio pod pogledom svojeg pamćenja i naskoro potvrdio vlastitom smrću. Tako, uvjeren u posve ljudsko podrijetlo svega što pripada čovjeku, kao slijepac koji kani vidjeti a zna da je noć beskrajna, uvijek je u pokretu. A stijena se još kotrlja.

Ostavljam Siziifa u podnožju planine! Uvijek se pronade vlastito breme. Ali, Sizif nas poučava višoj vjernosti što niječe bogove i podiže stijene. I on drži da je sve dobro. Ovaj svijet, od sada bez gospodara, ne čini mu se ni jalovim ni ništavnim. Svako zrnice toga kamena, svaki mineralni bljesak te planine pune noći, za njega su zaseban svijet. Sama bitka da se dospije do vrhunca dostatna je da ispuni ljudsko srce. Siziifa treba zamisliti sretnim.